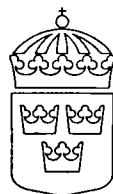

Regeringens proposition

1991/92:49

om vissa frågor vid överföringen av verksamheten
vid statens vattenfallsverk till aktiebolagsform

Prop.
1991/92:49

Regeringen förelägger riksdagen vad som tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 31 oktober 1991 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Per Westerberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

Riksdagen beslutade i maj 1991 att huvuddelen av statens vattenfallsverks verksamhet vid årsskiftet 1991-1992 skall överföras till aktiebolagsform.

I denna proposition behandlas frågan om riktlinjer för verksamheten vid Vattenfall AB.

Regeringens överväganden när det gäller Vattenfall ABs kapitalstruktur redovisas.

I propositionen föreslås att enligt naturresurslagen skyddade vattenområden och älvsträckor inte överförs till Vattenfall AB.

I propositionen föreslås vidare en investerings- och finansieringsplan för det affärsverk som under år 1992 skall ha ansvar för det svenska storkraftnätet.

Trollhätte kanalverk bör tills vidare drivas som ett affärsverk med ansvar för drift och förvaltning av kanalverksamheten.

I propositionen föreslås vidare en ny organisation för elberedskapen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 31 oktober 1991

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet P. Westerberg

Proposition om vissa frågor vid överföringen av verksamheten vid statens vattenfallsverk till aktiebolagsform

1 Vissa frågor avseende Vattenfall AB

1.1 Bakgrund

Riksdagen beslutade våren 1991 att verksamheten vid statens vattenfallsverk (Vattenfall) skulle bedrivas i aktiebolagsform (prop. 1990/91:87, NU38, rskr. 318).

Enligt beslutet skall verksamheten vid Vattenfall överföras till ett statligt ägt aktiebolag (Vattenfall AB) vid årsskiftet 1991-1992. Vattenfalls verksamhet vad avser det s.k. storkraftnätet och samkörningsförbindelserna med utlandet skall ges en från Vattenfall AB fristående ställning. I avvaktan på statsmakternas slutliga ställningstagande i frågan skall verksamheten vad gäller storkraftnätet tills vidare bedrivas i affärsverksform. En permanent lösning bör kunna träda ikraft från årsskiftet 1992-1993. Riksdagen beslutade att bemyndiga regeringen att genomföra denna ombildning.

Vid behandlingen av regeringens förslag konstaterade näringsutskottet att det i propositionen inte lämnades något förslag till riktlinjer om när riksdagen borde höras före viktigare beslut som rör det nya aktiebolagets verksamhet, t.ex. beträffande avyttring av aktier och egendom. Denna fråga borde enligt utskottet klarläggas. Enligt utskottet borde regeringen återkomma till riksdagen under hösten 1991 med ett förslag till riktlinjer för Vattenfall ABs verksamhet.

Som ett första led i ombildningen av Vattenfall har ett aktiebolag, Vattenfall AB, bildats. Bolaget, som för närvarande har ett aktiekapital på 5 milj. kr., skall under tiden fram till årsskiftet 1991-1992 förbereda överföringen av affärsverkets verksamhet till bolagsform. Inom regeringskansliet och statens vattenfallsverk har ett omfattande utredningsarbete genomförts inför ombildningen. Det gäller bl.a. värderingen av de tillgångar som skall överföras från affärsverket och analys av lämplig kapitalstruktur för det nya bolaget.

Statens energiverk inledde under år 1991 en studie av den svenska elmarknaden. Studien har bl.a. syftet att finna åtgärder som kan främja konkurren-

sen mellan aktörer på elmarknaden. Regeringen uppdrog i mars 1991 åt statens energiverk att som en del i denna studie särskilt utreda frågan om stamnätets framtida organisation. Uppdraget som slutförs av närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) skall redovisas senast den 1 november 1991.

I maj 1991 tillkallade regeringen en särskild utredare för att förbereda inrättandet av ett affärsverk med ansvar för storkraftnätet inklusive de statligt ägda utlandsförbindelserna. Affärsverket skall enligt direktiven (dir. 1991:48) bedriva verksamhet till dess storkraftnätet kan ges en permanent organisationsform. Utredaren (I 1991:04) som väntas arbeta fram till årsskiftet 1991-1992 skall senast den 31 oktober 1991 redovisa förslag till organisation för det nya affärsverket.

1.2 Föredragandens överväganden

1.2.1 Riktlinjer för Vattenfall AB, m.m.

Mitt förslag: Vattenfall AB bör så långt det är möjligt verka under samma förutsättningar som icke-statligt ägda företag. Den typ av riktlinjer som diskuterades av näringsutskottet har därför inte längre någon aktualitet. Beslut rörande verksamheten i det nya bolaget bör inte underställas riksdagen.

Vattenfall svarar för ungefär hälften av elproduktionen i Sverige. Av distributionen till slutkunder svarar vattenfallskoncernen för ca 15 % av försäljningen. Vattenfall har som landets största elkraftsföretag en ledande roll inom elförsörjningens område. Vattenfall är i kraft av sin storlek prisledande och har en betydande roll när det gäller utvecklingen på den svenska elmarknaden.

Den svenska elmarknaden fungerar i ett internationellt perspektiv enligt min mening väl när det gäller att effektivt utnyttja de sammanlagda produktions- och distributionsresurserna. Det är dock viktigt att skapa förutsättningar för en ökad och effektivare konkurrens. I Europa sker en utveckling mot en ökad konkurrens och internationalisering av elmarknaderna. Utvecklingen inom de Europeiska Gemenskaperna kommer att få stor betydelse. Ombildningen av Vattenfall till aktiebolag och bildandet av en från aktiebolaget fristående organisation för storkraftnätet skall ses som ett första steg i omvandlingen av den svenska elmarknaden mot ökad konkurrens och en förberedelse för en allt mer integrerad internationell elmarknad med möjligheter för en friare och ökad export och import. Jag återkommer strax till vissa frågor rörande storkraftnätets organisation.

En väl fungerande elmarknad med effektiv konkurrens bidrar till den ekonomiska utvecklingen och är av stor betydelse för konsumenterna. Genom en fri och öppen konkurrens förbättras konsumenternas ställning och möjligheten att fritt välja leverantör efter egna önskemål. En effektiv elmarknad utvecklar också kraftföretagen till ökad konkurrens och effektivitet vilket får stor betydelse mot bakgrund av den pågående internationaliseringen av de

europiska elmarknaderna. Statens roll bör gälla att ange nödvändiga ramar för bl.a. säkerhet, miljöhänsyn och konkurrens.

Regeringen har tidigare denna dag beslutat om en proposition om den ekonomiska politikens inriktning. I propositionen redovisas regeringens syn på styrningen av de statligt ägda företagen. När det gäller elmarknaden finns det idag tydliga tendenser till ökad vertikal integration bl.a. genom att kraftföretagen förvärvar lokala eldistributionsföretag. Motiven från kraftföretagens sida varierar, men många gånger är ett viktigt skäl att kraftföretaget genom förvärv vill säkra sin marknad. Jag avser att under våren 1992 lägga fram förslag om en skärpt konkurrenslagstiftning. Jag avser även att återkomma till regeringen med förslag om förändringar på den svenska elmarknaden med syfte att bl.a. främja konkurrens och motverka vertikal integration.

Jag tar nu upp frågan om riksdagens medverkan i beslut om verksamheten i det nya aktiebolaget. Flera affärsverk har under senare år fått ändrade regler för ekonomisk styrning och finansiering. Dessa nya regler har inneburit bl.a. en högre grad av målstyrning, införande av rullande treårsplaner och ändrade finansieringsformer. När det gäller Vattenfall beslutade riksdagen år 1988 om ny ekonomisk styrning av affärsverket (prop. 1987/88:87, NU41, rskr. 376). I enlighet med beslutet fastställer riksdagen årligen en investerings- och finansieringsplan för verksamheten. Regeringen beslutar om bl.a. vissa ekonomiska mål för affärsverket exempelvis mål för räntabiliteten på det justerade egna kapitalet. Regeringen beslutar också om den utdelning som skall levereras in till statsbudgeten.

Vidare skall beslut om bildande av aktiebolag, förvärv och försäljning av aktier samt större investeringar underställas statsmakterna. Riksdagen har bemyndigat regeringen att besluta om bildande av aktiebolag eller förvärv av aktier i sådant bolag inom Vattenfalls verksamhetsområde (prop. 1981/82:125, bil. 9, NU 53, rskr. 405). För andra typer av bolag än eldistributionsföretag är bemyndigandet begränsat till ett sammanlagt belopp som fastställs för varje budgetår. Fram till årsskiftet 1991-1992 har detta belopp fastställts till 75 milj. kr. (prop. 1990/91:87, NU38, rskr. 318). Regeringens bemyndigande är begränsat till att gälla bolag med ett bundet eget kapital på högst 5 milj. kr. Riksdagen har vidare bemyndigat regeringen att, inom en ram på högst 5 milj. kr. per budgetår, besluta om försäljning av aktier som förvaltas av Vattenfall (prop. 1983/84:100, bil. 14, NU30, rskr. 297). Inom ramen för dessa bemyndiganden har regeringen medgivit att Vattenfall inom vissa gränser får besluta om förvärv av aktier och andelar.

Dessa regeringsbeslut som avser förhållanden i statens vattenfallsverks verksamhet upphör att gälla i och med att verksamheten överförs till aktiebolagsform.

Vid behandlingen av regeringens förslag om ombildningen av statens vattenfallsverk till bolag berörde näringsutskottet frågan om riksdagens medverkan i beslut i det nya aktiebolaget (NU1990/91:38). Utskottet konstaterade att det i propositionen inte lämnades några förslag för i vilka fall riksdagen bör höras innan viktigare beslut fattas som rör det nya aktiebolagets verksamhet – t.ex. beträffande avyttring av aktier och annan egendom. Enligt utskottet borde regeringen återkomma till riksdagen under hösten 1991

med förslag till de riktlinjer som därvidlag bör gälla. Riksdagen beslutade i enlighet med vad utskottet anfört (rskr. 318).

För egen del vill jag anföra följande. Jag avser att inom kort förelägga regeringen förslag om proposition om privatisering av statligt ägda företag. Enligt min mening ingår Vattenfall AB bland de företag som bör kunna komma i fråga för en privatisering. Jag bedömer dock att Vattenfall AB under en övergångstid kommer att vara ett helägt statligt bolag. Som jag nyss nämnde avser jag att återkomma till regeringen med förslag om förändringar av elmarknaden med syfte att bl.a. främja konkurrens och motverka vertikal integration. Vattenfall AB bör så långt som möjligt verka under samma förutsättningar som andra icke-statligt ägda företag. Den typ av riktlinjer som diskuterades av näringsutskottet har därför inte längre någon aktualitet.

Motsvarande bör gälla i den mån Vattenfall AB träder in i vattenfallsverkets ställe i avtalsförhållanden där i avtalet anges att ändringar för statens vidkommande inte får ske utan riksdagen eller regeringens godkännande. Sådana begränsningar bör alltså upphöra vid överlåtelsen.

Som information vill jag anföra följande. Så länge som staten äger en betydande del av aktierna i Vattenfall AB skall staten givetvis ha en tydlig och klar ägarroll i bolaget. Som ägare har staten ansvar för att företaget kan fortsätta att utvecklas på en konkurrensutsatt marknad. Regeringen har tidigare denna dag i en proposition om inriktningen av den ekonomiska politiken avslutit sig till chefens för finansdepartementet överväganden om statens roll som ägare till affärsmässiga verksamheter inom konkurrensutsatt verksamhet.

Det är en uppgift för aktiebolagets styrelse att utforma mål och strategier för Vattenfall ABs verksamhet. Om Vattenfall AB skall kunna utföra sina uppgifter på ett rimligt sätt och utan konkurrensnackdelar måste styrelse och koncernledning kunna disponera företagets resurser under samma förutsättningar som råder inom den icke-statliga sektorn.

Jag vill i sammanhanget peka på vissa allmänna riktlinjer som enligt min mening bör gälla för Vattenfall AB när det gäller verksamhetens inriktning m.m.

Vattenfall ABs huvudinriktning bör även i framtiden avse el och elmarknaden. Bolaget bör direkt eller genom dotter- och intressebolag bedriva energiverksamhet samt entreprenad- och konsultverksamhet främst inom energiområdet. Vattenfall AB bör i huvudsak vara ett sverigebaserat kraftföretag. Vattenfall AB kommer i vissa delar att vara dominerande på den svenska elmarknaden. Denna dominans bör inte öka.

Vattenfall kommer som aktiebolag att få förutsättningar att vidareutvecklas och anpassas till de kommande förändringarna på elmarknaden. Bolagiseringen bör samtidigt genomföras på ett sådant sätt att förutsättningarna för en ökad och effektivare konkurrens på den svenska elmarknaden förbättras. Med hänsyn till den ökande internationaliseringen på elmarknaden bör det nya bolaget ges möjligheter att konkurrera med de europeiska kraftföretagen. Bolagiseringen bör vidare leda till en ökad intern effektivitet i det nya bolagets verksamhet.

Mot den här redovisade bakgrunden förordar jag att riktlinjer för verk-

samheten i Vattenfall AB inte behöver underställas riksdagen. Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande för detta.

Prop. 1991/92:49

1.2.2 Överväganden rörande Vattenfalls kapitalstruktur m.m.

Vattenfall ABs kapitalstruktur och värderingen av tillgångar och skulder har stor betydelse för företagets utvecklingsmöjligheter och konkurrensförhållandena på den svenska elmarknaden. Vattenfall ABs villkor bör så långt det är möjligt vara likvärdiga med övriga svenska kraftföretag.

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna bör tillgångarna i huvudsak överföras till bokförda värden. I de fall värderingen av dessa tillgångar framstår som alltför försiktig bör uppvärderingar kunna genomföras. Kapitalstrukturen i det nya bolaget påverkar dess affärsmässiga förutsättningar. Med kapitalstruktur avser jag relationen mellan eget kapital, obeskattade reserver och andra reserveringar samt skulder. Det nya bolaget bör ges en sådan kapitalstruktur att det kan skapas rimliga och jämförbara konkurrensförhållanden för såväl det nya bolaget som övriga svenska kraftföretag. Andra viktiga krav på kapitalstrukturen är att prishöjande effekter undviks, att den är effektivitetsfrämjande och att den möjliggör naturliga jämförelser med övrig kraftindustri.

Riksrevisionsverket (RRV) och revisionsbyrån Price Waterhouse har genomfört en värderingsstudie av Vattenfalls tillgångar. I studien konstateras att Vattenfalls tillgångar med nuvarande struktur och organisation av affärsverket i allt väsentligt är korrekt värderade.

Industridepartementet, numera näringsdepartementet, har låtit Bohlins revisionsbyrå utreda frågan om en lämplig kapitalstruktur för det nya aktiebolaget. Utredningsarbetet har utgått från att konkurrensneutralitet skall uppnås samt att överföringen av tillgångar och skulder skall ske till bokförda värden. Det förslag till kapitalstruktur som Bohlins redovisat kommer i sina huvuddrag att tillämpas vid överföringen av tillgångar och skulder till det nya bolaget.

Det är en uppgift för regeringen att fastställa aktiekapitalets storlek och kapitalstrukturen i övrigt för Vattenfall AB när verksamheten vid årsskiftet övergår i aktiebolagsform. Som information vill jag dock nämna att tillgångarna i huvudsak kommer att tas upp till bokfört värde. Vissa nedskrivningar av bl.a. anläggningstillgångarna i de lokala distributionsnäten kommer dock att göras i samband med att anläggningarna förs över till det nya bolaget. Uppskrivning av vissa andra anläggningstillgångar kommer samtidigt att göras.

Verksamheten i storkraftnätet kommer som jag tidigare nämnt att i enlighet med riksdagens beslut avskiljas från Vattenfallskoncernen i samband med bolagiseringen. Storkraftnätet avses, som jag också nyss redovisat, tills vidare bedrivas i affärsverksform. Jag kommer strax att föreslå att även verksamheten vid Trollhätte och Säffle kanaler bryts ur Vattenfallskoncernen och överförs till ett nytt affärsverk. Vissa delar av statens vattenfallsverks verksamhet kommer således att undantas vid överföringen till aktiebolag. Detta gäller bl.a. fastigheter och anläggningar som tillhör storkraftnätet och Trollhätte kanalverk. Tillgångarnas bokförda värde är idag för storkraftnätet ca 7 000 milj. kr. och för kanalverket ca 60 milj. kr.

Som information vill jag kortfattat beskriva huvuddragen i den planerade kapitalstrukturen för det nya bolaget. Anläggningstillgångarnas bokförda värde i den del av Vattenfallskoncernen som överförs till Vattenfall AB kommer att uppgå till ca 47 miljarder kr. Avsikten är att det egna kapitalet i Vattenfall AB skall höjas med 2,5 miljarder kr. till ca 9,5 miljarder kr. De s.k. obeskattade reserverna minskas i motsvarande mån. Företaget kommer efter årsskiftet 1991-1992 att ha en soliditet på omkring 30 procent. Enligt min mening bör soliditeten i Vattenfall AB i framtiden kunna variera mellan 25 och 35 procent.

Överföringen av Vattenfalls verksamhet till aktiebolagsform sker formellt genom att det nu statligt helägda Vattenfall AB övertar statens vattenfallsverks verksamhet med tillhörande tillgångar och skulder. Även de rättigheter och skyldigheter för Vattenfall som är förknippade med verksamheten övertas av det nya bolaget i den mån det är rättsligt möjligt. Det gäller t.ex. tillstånd enligt miljöskyddslagen, immateriella rättigheter som patent, kommersiella avtal och andra åtaganden. Vissa av de avtal som Vattenfall AB övertar innehåller bestämmelser om att de inte för statens vidkommande får ändras utan riksdagens eller regeringens godkännande. Dessa bestämmelser bör med hänvisning till vad jag tidigare anfört om riktlinjer för Vattenfall AB upphöra att gälla den 1 januari 1992.

Överlåtelsen av affärsverkets tillgångar och skulder kommer principiellt att ske genom ett s.k. inkråmsförvärv där Vattenfall AB förvärvar samtliga tillgångar och skulder i affärsverket. I utbyte erhåller staten aktier i Vattenfall AB.

Som information vill jag vidare kort redogöra för behandlingen av statens vattenfallsverks stats- och riksgäldslån efter årsskiftet 1991-1992. I enlighet med riksdagens beslut våren 1991 (prop. 1990/91:87, NU38, rskr. 318) kommer de lån statens vattenfallsverk har och som bolaget övertar, under en övergångsperiod förvaltas av riksgäldskontoret. Dessa lån uppgår till ca 20 miljarder kr. Riksgäldskontoret kommer att ges i uppdrag att göra skuldomböringen av statslånet på ett sådant sätt att statsbudgeten inte påverkas av återbetalningen.

Överlåtelsen kommer att regleras i ett avtal mellan staten och Vattenfall AB. I avtalet anges vilka tillgångar, skulder samt rättigheter och åtaganden som överförs till Vattenfall AB. Ett sådant avtal förbereds för närvarande i regeringskansliet.

Överlåtelseavtalet reglerar även ansvarsfrågor mellan staten och Vattenfall AB. Vidare reglerar avtalet att Vattenfall AB tar över affärsverkets samtliga pensionsåtaganden. Övergångsperioden för Vattenfall ABs riksgäldsupplåning och borgensförbindelser regleras. I avtalet regleras även frågan om försvarsberedskap, immateriella rättigheter samt skatter och avgifter i samband med överföringen.

Avtalet mellan staten och Vattenfall AB avses att tecknas före årsskiftet 1991-1992.

Mitt förslag: De enligt naturresurslagen skyddade vattenområden och älvsträckor som idag förvaltas av statens vattenfallsverk undantas vid överföringen av affärsverkets tillgångar till Vattenfall AB.

I lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. (naturresurslagen) anges de vattenområden och älvsträckor som enligt lagen inte får byggas ut för kraftproduktion, där inte vattenreglering får ske eller vari vattenöverledning för kraftändamål inte får utföras. I dessa områden och älvsträckor ingår de fyra s.k. huvudälvarna Torneälven, Kalixälven, Piteälven och Vindelälven samt 15 andra älvar som helt eller delvis berörs av lagen.

Jag förordar att de enligt naturresurslagen skyddade vattenområdena och älvsträckorna inte förs över till Vattenfall AB. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag angående hur förvaltningen av dessa vattenområden och älvsträckor skall organiseras.

1.2.4 Arkivfrågor

Statens vattenfallsverk är en myndighet och dess handlingar omfattas av offentlighetsprincipen. De handlingar som inkommer eller upprättas när verksamhet bedrivs i bolagsform omfattas däremot inte av denna princip.

Enligt arkivlagen (1990:782) skall en statlig myndighets arkiv sedan myndigheten upphört och dess verksamhet inte förts över till annan statlig myndighet inom tre månader överlämnas till arkivmyndighet. När det gäller statens vattenfallsverk kommer delar av verksamheten fortsätta dels i myndighetsform, dels i form av ett statligt aktiebolag. Oavsett verksamhetsform kommer de nya organisationerna att vara beroende av tillgång till handlingar ur statens vattenfallsverks arkiv.

Riksarkivet har att besluta om överlämnande av delar av statens vattenfallsverks arkiv till den nya myndigheten samt att utforma närmare föreskrifter om detta. Riksarkivet har vidare att besluta om utlån till det nya bolaget, Vattenfall AB, och att utforma föreskrifter och villkor för detta.

2 Trollhätte kanalverk

Mitt förslag: Trollhätte kanalverk drivs tills vidare som ett affärsverk med ansvar för drift och förvaltning av kanalverksamheten i Trollhätte och Säffle kanaler. Regeringen bemyndigas att bilda detta affärsverk för kanalverksamheten.

I sitt förslag till riksdagen att ombilda Vattenfall till aktiebolag redovisade regeringen sin bedömning att ett kanalbolag med ansvar för drift och förvaltning av verksamheten i Trollhätte och Säffle kanaler borde bildas och att ka-

nalbolaget borde drivas som ett helägt dotterbolag till den nya vattenfalls-koncernen. Riksdagen hade inga invändningar mot detta (prop. 1990/91:87, NU38, rskr.318).

I arbetet med bildandet av det nya kanalbolaget har det framkommit svårigheter att överföra vissa myndighetsuppgifter som nu ligger i affärsverket till ett aktiebolag. Det gäller bl.a. frågan om hanteringen av lotsverksamheten.

Enligt min mening talar mycket för att aktiebolag är den associationsform som ger kanalverksamheten de bästa utvecklingsmöjligheterna. Andra intressenter än staten bör ges möjlighet att bli delägare i ett kanalbolag. Detta skulle kunna skapa förutsättningar för en kontinuerlig uppföljning av förutsättningarna av kanalverksamheten för berörda parter. Med hänvisning till verksamhetens ekonomiska utfall för närvarande och de frågor som sammanhänger med utövande av myndighetsuppgifter kan jag inte nu förorda att kanalverksamheten skall bedrivas i aktiebolagsform. En utredning om Vänersjöfarten har nyligen lagts fram och remissbehandlas nu (SOU 1991:73).

Verksamheten i Trollhätte och Säffle kanaler bör enligt min mening tills vidare fortsätta i affärsverksform. Det bör vara möjligt att finna former för organisationen av kanalverksamheten och Vänersjöfarten där dessa kan behandlas som en sammanhållen helhet. Det finns därför anledning att inom kort återkomma till regeringen i frågan om förutsättningarna för kanalverksamheten och Vänersjöfarten. Kanalverksamheten bör i detta sammanhang bedömas mot behovet att upprätthålla effektiva kommunikationer till rimliga kostnader på Trollhätte kanal och i Vänern. Jag har i denna fråga samrått med chefen för kommunikationsdepartementet.

Verksamheten vid Trollhätte och Säffle kanaler kommer vid årsskiftet 1991-1992 att separeras från Vattenfalls verksamhet i samband med att det gamla affärsverket upphör. Ett avtal mellan staten och Vattenfall AB angående dammar, tappning, stranderosion m.m. förbereds för närvarande inom regeringskansliet. Inga förändringar av kanalverksamhetens inriktning och omfattning planeras.

Jag förordar således att regeringen föreslår riksdagen att ett affärsverk bildas för att handha verksamheten i Trollhätte och Säffle kanaler och att riksdagens bemyndigande inhämtas för bildandet.

Kanalverksamheten finansieras från sjätte huvudtitelns anslag Ersättning för viss kanaltrafik m.m. (prop. 1990/91:100, bil. 8, TU16, rskr. 145). Kanalverket har ett anslag om totalt 59 780 000 kr. Anslaget löper för hela budgetåret 1991/92. Ur anslaget utbetalas medel till Vänerns seglationsstyrelse. Anslaget disponeras idag av statens vattenfallsverk. Anslaget bör i fortsättningen disponeras direkt av det nya affärsverket. Chefen för kommunikationsdepartementet avser att behandla kanalverkets anslagsframställning avseende budgetåret 1992/93 i 1992 års budgetproposition.

3.1 Affärsverk för storkraftnätet

Storkraftnätet består av samtliga kraftledningar över 200 kV, vilka har en sammanlagd längd på ca 1500 mil. Det är ett sammanhållet system som förbinder alla större elproduktionsanläggningar och, via regionala och lokala nät, i princip alla större elkunder i Sverige. Genom ett antal sammankopplingar med ledningssystemen i våra grannländer möjliggörs utbyte av el över gränserna. Med undantag för ledningarna norr om Skellefteälven och Umeälven, som för närvarande utnyttjas av enbart Vattenfall, utnyttjas ledningsnätet gemensamt av Vattenfall och för närvarande elva andra kraftföretag, s.k. transitörer. Denna del av storkraftnätet kallas stamnätet och utnyttjandet regleras i stamnätsavtalet mellan statens vattenfallsverk och transitörerna.

Anläggningarna i storkraftnätet och huvuddelen av utlandsförbindelserna ägs av staten. Vattenfall är för närvarande ansvarigt för investeringar, drift och underhåll avseende storkraftnätet. Vattenfall är den störste nyttjaren av nätet.

Riksdagen beslutade våren 1991 (prop. 1990/91:87, NU38, rskr. 318) att storkraftnätet med utlandsförbindelserna skall drivas vidare som statligt affärsverk i avvaktan på statsmakternas slutliga ställningstaganden avseende verksamhetens organisation. Regeringen uppdrog genom beslut den 14 mars 1991 åt dåvarande statens energiverk att utreda bl.a. den framtida organisationsformen för det svenska stamnätet. Uppdraget, som övertagits av NUTEK, skall redovisas till regeringen senast den 1 november 1991.

Vidare beslutade regeringen den 6 juni 1991 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att förbereda inrättandet av ett affärsverk med ansvar för storkraftnätet och de statligt ägda utlandsförbindelserna (dir. 1991:48). Utredaren, som antagit namnet kraftnätsutredningen (I 1991:04), har den 30 augusti 1991 inkommit med ett förslag till investerings- och finansieringsplan för det nya affärsverket och skall senast den 31 oktober 1991 inkomma med ett organisationsförslag för affärsverket.

Utredaren skall före årsskiftet lämna förslag till de tjänster som bör tillsättas i det nya affärsverket. Utredaren skall även i övrigt göra vad som behövs för att det nya affärsverket skall kunna starta sin verksamhet den 1 januari 1992. Bl.a. skall utredaren föreslå namn för verket.

Verksamheten vad avser storkraftnätet omfattar ca 500 årsarbetskrafter. Jag har erfarit att de huvudalternativ som utredningen nu arbetar med skulle innebära att affärsverket planeras få en personalstorlek om ca 50 – 100 tjänster. Vissa funktioner i kraftnätsverksamheten kommer att behöva upphandlas.

Det ankommer på regeringen att besluta om verkets uppgifter och organisation. En huvuduppgift för affärsverket blir att i avvaktan på statsmakternas slutliga ställningstaganden avseende kraftnätsorganisationen fullfölja statens åtaganden i storkraftnätet. Regeringens beslut bör grundas på en bedömning av de personella, finansiella och andra förutsättningar, som det nya verket behöver för att kunna bedriva sin verksamhet effektivt. En viktig för-

utsättning är att inte begränsa möjligheterna för regering och riksdag att välja organisationsform för den framtida stamnätsorganisationen. Det ankommer vidare på regeringen efter riksdagens bemyndigande att besluta om verkets möjligheter att ta upp lån i svensk och utländsk valuta, borgensramar m.m.

3.2 Investerings- och finansieringsplan för affärsverket

3.2.1 Kraftnätsutredningen

Kraftnätsutredningen har som jag nyss nämnde i en skrivelse den 30 augusti 1991 lämnat förslag till bl.a. investerings- och finansieringsplan för perioden den 1 januari 1992 – den 30 juni 1992 och för budgetåret 1992/93. Förslaget bygger på en investerings- och finansieringsplan som upprättats av statens vattenfallsverk. För år 1992 föreslås att investeringar om 685 milj. kr. budgetteras. Därav består ca 310 milj. kr. av reinvesteringar för att nätet även i fortsättningen skall uppfylla säkerhets- och miljökrav.

En strukturförändring av storkraftnätet pågår genom ombyggnad av delar av 220 kV-systemet till 400 kV. Investeringar i sådana åtgärder uppgår år 1992 till ca 192 milj. kr. På något längre sikt planeras åtgärder för att ytterligare reducera nätets överföringsförluster och för att förbättra driftsäkerheten. Av investeringarna i storkraftnätet planeras 346 milj. kr. att genomföras under första halvåret 1992. Av det sammantagna investeringsbeloppet om 685 milj. kr. för år 1992 är knappt hälften avsett för investeringar som är nödvändiga för att upprätthålla driften. Drygt hälften av investeringarna avser således förbättringar och kapacitetshöjningar.

Det totala finansieringsbehovet för storkraftnätet under år 1992 beräknas bli 685 milj.kr. Av detta beräknas 605 milj.kr. att kunna finansieras med avskrivningsmedel. Upplåningsbehovet blir därmed totalt 80 milj.kr. under år 1992. Upplåningen förutsätts ske via riksgäldskontoret på samma sätt som hittills gällt för statens vattenfallsverk.

Tabell 1. Finansieringsplan och behov av riksgäldslån (milj.kr.)

	1990	1991	1992
Investeringar i anläggningar	416	753	685
Amortering av statslån	121	121	0
Summa finansieringsbehov	537	874	685
Egen finansiering	555	575	605
Upplåningsbehov	-18	299	80

3.2.2 Föredragandens överväganden

Mina förslag: Investeringsramen för storkraftnätet skall under perioden den 1 januari 1992 – den 30 juni 1992 uppgå till totalt 346 milj. kr. Upplåningen i riksgäldskontoret får under samma period totalt bli högst 60 milj. kr.

Regeringen bemyndigas att inom en ram om 35 milj. kr. besluta i frågor som rör förvärv av aktier och bildande av bolag inom det nya affärsverkets verksamhetsområde.

Regeringen bemyndigas att teckna borgen till bolag i vilka affärsverket förvaltar statens aktier intill ett sammanlagt belopp om 75 milj. kr.

Kraftnätsutredningens förslag till investerings- och finansieringsplan för perioden den 1 januari – den 30 juni 1992 bygger som jag nyss sagt på ett underlag som utarbetats av Vattenfall. Förslaget motsvarar i allt väsentligt en fortsättning på den långsiktiga investeringsverksamhet som har bedömts som nödvändig för att förstärka och modernisera kraftnätets delar.

Jag anser det lämpligt att bevara kontinuiteten i investeringsverksamheten när ansvaret övergår till det nya affärsverket och förordar att den investerings- och finansieringsplan som föreslagits av kraftnätsutredningen godkännes av riksdagen.

Jag anser vidare att det nya affärsverket bör kunna bilda bolag och förvärva aktier inom affärsverkets verksamhetsområde. Det kan gälla t.ex. bolag som svarar för uppgifter för såväl kraftindustrin som affärsverket och som ägs gemensamt av verket och ett eller flera kraftföretag. Jag förordar att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att besluta i frågor som rör bl.a. förvärv av aktier och bildande av bolag inom en ram om 35 milj. kr.

I vissa fall kan det vara nödvändigt för regeringen eller det nya affärsverket att kunna ställa borgen till dotterbolag inom affärsverkets verksamhetsområde. Jag förordar därför att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att besluta i frågor som rör teckning av borgen till bolag i vilka affärsverket förvaltar statens aktier intill ett belopp om 75 milj. kr.

Kraftnätsutredningen har i sitt förslag om investeringsverksamheten tagit upp ytterligare två frågor. Det gäller dels frågan om investerings- och finansieringsram för budgetåret 1992/93, dels frågan om utökad finansieringsram och en borgensram för affärsverkets eventuella medverkan i byggandet av en högspänningskabel mellan Sverige och Tyskland. Dessa frågor avser jag att återkomma till i bl.a. 1992 års budgetproposition.

4.1 Inledning

4.1.1 Bakgrund

Målet för beredskapsverksamheten inom elkraftsområdet är enligt de fastlagda riktlinjerna för energiberedskapen (prop 1986/87:95, FöU 11, rskr. 310) att trygga samhällets behov av elenergi såväl i en fredskris som under krig.

En allmän strävan inom beredskapsplaneringen för den civila delen av totalförsvaret är att skapa klara gränsdragningar mellan statens och företagens ansvar under kris och krig. Utgångspunkten har varit att följa den s.k. ansvarsprincipen. Denna innebär att ansvaret för en verksamhet i fred innebär motsvarande ansvar också i kris och krig.

Statens ansvar omfattar upprätthållandet av lednings- och samordningsuppgiften mellan företagen och myndigheterna. I företagens ansvar inför en krissituation ingår ett nödvändigt förberedelsearbete under fredstid. På elområdet har staten för närvarande ett ansvar både för myndighetsfrågorna och för de företagsanknutna frågorna.

4.1.2 Nuvarande organisation m.m.

I förordningen (1986:294) om ledning och samordning inom totalförsvarets civila del ges föreskrifter om myndigheternas verksamhet i totalförsvaret. NUTEK är ansvarig myndighet för funktionen Energiförsörjning. Inom funktionen har bl.a. Vattenfall ett ansvar för beredskapsplaneringen inom delfunktionen Elkraft.

Vattenfalls ansvar omfattar den myndighetsanknutna funktionsuppgiften ledning och samordning. Vattenfall svarar dessutom i nära samarbete med elbranschen för huvuddelen av det operativa företags- eller branschanknutna planeringsarbetet.

Vattenfall finansierar den övergripande beredskapsplaneringen inom elkraftsområdet med för närvarande ca 18 milj. kr. årligen (exkl. utbildning av vapenfria tjänstepliktiga). Övriga kraftföretag finansierar den företagsinterna planeringen vid respektive företag.

Inom den ekonomiska planeringsramen för den civila delen av totalförsvaret avdelas innevarande budgetår ca 32 milj. kr. för vissa riktade beredskapsinsatser inom elkraftsområdet. Medlen fördelas av Vattenfall mellan de privata kraft- och distributionsföretagen.

Den princip som tillämpas vid fördelningen av medlen innebär att staten skall bekosta den del av åtgärderna som svarar mot beredskapsnyttan i krig och att företagen skall stå för övriga kostnader. Vattenfall har för sådana riktade beredskapsinsatser inom det egna området avdelat motsvarande driftsmedel.

Vapenfristyrelsen bidrar med medel för utbildning av vapenfria tjänstepliktiga. Härutöver tillskjuter Vattenfall medel – för år 1991 ca 13 milj. kr. – utöver vapenfristyrelsens bidrag.

När Vattenfall den 1 januari 1992 ombildas till aktiebolag bör verkets nu-

varande uppgifter att leda och samordna beredskapsplanläggningen för landets elförsörjning överförs till annan myndighet.

Mot denna bakgrund uppdrog regeringen i juni 1991 åt NUTEK att föreslå en ny organisation av elberedskapen. Uppdraget slutredovisades för regeringen i september 1991.

4.2 Föredragandens överväganden

4.2.1 Framtida organisation

I och med att Vattenfall ombildas till aktiebolag den 1 januari 1992 bör enligt NUTEK verkets nuvarande myndighetsanknutna ansvar inom elberedskapsområdet föras över till NUTEK som har det samordnande ansvaret för hela funktionen. NUTEK får härigenom goda möjligheter att bevaka samhällets intressen.

Enligt min mening bör den branschanknutna operativa beredskapsplaneringen på elkraftsområdet kunna hanteras av elbranschen.

Kraftsam är ett av statens vattenfallsverk och Svenska kraftverksföreningen gemensamt organiserat planerings- och utredningsorgan.

Av NUTEKs rapport framgår att kraftindustrin avser att organisera och finansiera ett planeringskansli knutet till Kraftsam. Till Kraftsam överläts enligt NUTEKs förslag uppgiften att genomföra beredskapsplaneringen. NUTEK föreslår att detta planeringskansli får till uppgift att svara för den branschanknutna planeringen inom elförsörjningen.

Det affärsverk som från den 1 januari 1992 har ansvaret för storkraftnätet bör enligt min mening på motsvarande sätt svara för beredskapsuppgiften för storkraftnätet. Jag har erfarit att utredningen om storkraftnätets organisation m.m. arbetar med denna utgångspunkt.

Det är en uppgift för NUTEK att snarast träffa överenskommelse med berörda parter om en lämplig utformning av beredskapsorganisationen inom elförsörjningsområdet.

4.2.2 Finansiering

För åtgärder inom delfunktionen Elkraft finns för innevarande budgetår under tolfte huvudtitelns anslag H 8. Åtgärder inom delfunktionen elkraft 32 360 000 kr. för att användas till att stimulera kraftföretag att vidta beredskapshöjande åtgärder i sin framtida planering.

Medlen disponeras av NUTEK men står för närvarande till Vattenfalls förfogande. NUTEK föreslår att resterande medel på anslaget fr.o.m. den 1 januari 1992 ställs till NUTEKs förfogande för beredskapshöjande insatser inom delfunktionen Elkraft.

Det förslag till organisation som jag nyss har förordat innebär krav på delvis ökade insatser inom detta område från NUTEKs sida och därmed även krav på ny kompetens. Jag räknar med att det inom NUTEK bör vara möjligt att genom omfördelning av tillgängliga resurser klara dessa uppgifter.

Utbildningen av de vapenfria är en viktig del av verksamheten på beredskapsområdet. Bolagiseringen av Vattenfall kan ändra förutsättningarna för bolagets vidare framtida medverkan i vapenfriutbildningen.

Det bör ankomma på vapenfristytelsen och kraftindustrin att snarast möjligt ta upp överläggningar om den framtida finansieringsformen och därefter inkomma med förslag till regeringen. Jag förutsätter att Vattenfall AB, i avvaktan på att en framtida finansieringsform fastställts, fortsätter att bidra ekonomiskt till de vapenfria tjänstepliktigas utbildning.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. godkänna att riktlinjer för verksamheten i Vattenfall AB i enlighet med vad jag anført inte behöver underställas riksdagen (avsnitt 1.2.1),

2. besluta att de enligt naturresurslagen skyddade vattenområden och älvssträckor som idag förvaltas av statens vattenfallsverk inte förs över till Vattenfall AB (avsnitt 1.2.3),

3. besluta att ett affärsverk bildas vid årsskiftet 1991-1992 med ansvar för drift och förvaltning av statens kanalarörelse i Trollhätte och Säffle kanaler (avsnitt 2),

4. bemyndiga regeringen att genomföra bildandet av ett affärsverk för den nuvarande verksamheten i Trollhätte och Säffle kanaler (avsnitt 2),

5. godkänna inriktning och omfattning av investeringsplan för det nya affärsverket för storkraftnätet under perioden den 1 januari – den 30 juni 1992 i enlighet med vad jag förordat (avsnitt 3.2.2),

6. bemyndiga regeringen att teckna borgen för lån till bolag inom affärsverket för storkraftnätets verksamhetsområde intill ett sammanlagt belopp om 75 milj.kr. (avsnitt 3.2.2),

7. bemyndiga regeringen att för affärsverket för storkraftnätets verksamhetsområde besluta i frågor som rör förvärv av aktier eller bildande av bolag inom en ram om 35 milj.kr. (avsnitt 3.2.2),

8. godkänna finansieringsplan för affärsverket för storkraftnätet under perioden den 1 januari – den 30 juni 1992 i enlighet med vad jag förordat (avsnitt 3.2.2),

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anført om

9. överföringen av statens vattenfallsverks verksamhet till Vattenfall AB,

10. uppgifter för, inriktning och organisation av affärsverket för storkraftnätet (avsnitt 3.1),

11. vissa finansieringsfrågor och vad jag i övrigt har anført om förändringar av beredskapsorganisationen inom elkraftsområdet (avsnitt 4).

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anført för de åtaganden och de ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 31 oktober 1991..	2
1 Vissa frågor avseende Vattenfall AB	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Föredragandens överväganden	3
1.2.1 Riktlinjer för Vattenfall AB, m.m.	3
1.2.2 Överväganden rörande Vattenfalls kapitalstruk- tur m.m.	6
1.2.3 De enligt naturresurslagen skyddade vattenområ- dena	8
1.2.4 Arkivfrågor	8
2 Trollhätte kanalverk	8
3 Det svenska storkraftnätet	10
3.1 Affärsverk för storkraftnätet	10
3.2 Investerings- och finansieringsplan för affärsverket	11
3.2.1 Kraftnätsutredningen	11
3.2.2 Föredragandens överväganden	12
4 Beredskapsfrågor	13
4.1 Inledning	13
4.1.1 Bakgrund	13
4.1.2 Nuvarande organisation m.m.	13
4.2 Föredragandens överväganden	14
4.2.1 Framtida organisation	14
4.2.2 Finansiering	14
5 Hemställan	15
6 Beslut	15